

IS HUMAN CONSCIOUSNESS SUPERIOR TO ARTIFICIAL INTELLIGENCE?

Rozmat Rozmetov

lecturer

Tashkent Medical Academy, Urgench Branch

Urgench, Uzbekistan

E-mail: rozmetov88@inbox.ru

ABOUT ARTICLE

Key words: mind, model, metaphorical, computer, quantum, synergetic, artificial intelligence.

Received: 30.12.24

Accepted: 01.01.25

Published: 03.01.25

Abstract: In this article, studies and researches on the question of mind, advances in the philosophy of mind, conceptual and logical analyzes in the study of modern philosophy of mind, new metaphors as models of mind, including computer, quantum and synergistic studies, the integration of philosophy and science, problems of the optimist's philosophy of mind processes such as the formation of optimistic and pessimistic views on processing artificial intelligence begins to fulfill the characteristic of the brain and mind.

INSON ONGI SUN'IY INTELLEKTDAN USTUNMI?

Ro'zmat Ro'zmetov

o'qituvchi

Toshkent tibbiyot akademiyasu Urganch filiali

Urgench, Uzbekistan

E-mail: rozmetov88@inbox.ru

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: ong, model, metaforal, kompyuter, kvant, sinergetik, sun'iy intellekt.

Annotatsiya: Ushbu maqolada ong masalasida o'rganishlar va tadqiqotlar, ong falsafasining yutuqlari, zamonaviy ong falsafasini o'rganishda konseptual va mantiqiy tahlillar, ongning modellari sifatida yangi metaforalar, jumladan, kompyuter, kvant va sinergetik o'rganishlar, falsafa va fanning integratsiyasi optimistlarning ong falsafasi muammolari qayta ishlanishiga va shu nuqtai nazardan integratsiyalashuvga nisbatan, optimistik va pessimistik qarashlarning

shakllanishiga olib kelishi, sun'iy intellektning miya va ongning xususiyatlarini bajara boshlashi kabi jarayonlar taxlil qilingan.

ПРЕВОСХОДИТ ЛИ ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ РАЗУМ ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ?

Розмат Розметов

преподаватель

Ургенчский филиал Ташкентской медицинской академии

Ургенч, Узбекистан

E-mail: rozmetov88@inbox.ru

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: разум, модель, метафора, компьютер, квант, синергетик, искусственный интеллект.

Аннотация: В этой статье освещаются исследования по вопросу разума, достижения в философии сознания, концептуальный и логический анализ в изучении современной философии сознания, новые метафоры как модели разума, включая компьютерные, квантовые и синергетические исследования и интеграция в области философии и науки. Проблемы оптимистической философии разума, такие как формирование оптимистических и пессимистических взглядов на обработку искусственного интеллекта, соответствия характеристикам мозга и разума.

KIRISH

XX asrda sodir bo'lgan kibernetika, fiziologiya, psixologiya, neyrobiologiya va matematik mantiq sohasidagi kashfiyotlar to'ldirida G'arb fanida ilmiy materializmga yoki aniqrog'i tabiiy ilmiy materializmga murojaat qilish maqsadga muvofiqdir.

Jamiyatlar sivilizatsiyasida, bu farovonlikka asosiy hissa ong falsafasi sohasida erishilgan yutuqlar ekanligi ko'rsatilgan. "Dramatizm" va "tabiiylashtirish" ong falsafasida vaziyatning sifatlarini tavsiflash uchun ishlatiladigan ikkita tushunchadir. Zamonaviy ong falsafasi doirasida drama asosan ongning asosiy tabiati va mohiyati haqidagi muammolarga javob berishga urinishning natijalari va potentsial natijalariga bog'liq.

Bu ong masalasiga yechim topishning natijalari va imkoniyatlari bo'yicha qilingan ba'zi pessimistik dalillar: har bir yangi tushuntirish o'sish bilan bog'liq bo'lib, bu aniqrog'i so'rovlarni ishlab chiqish va oldingi tushunchalarni qayta shakllantirishdir. Ong sirlarini ochishda sezilarli sifat o'zgarishlari yo'q va har bir yangi tushuntirish o'sish bilan birga keladi. Shu sababli, odamga o'z bilish sirini ochish imkoniyati berilmagan degan xulosaga kelish mumkin. Realistik

dunyoqarash tarafdorlari ong masalasida olib borilgan tadqiqot natijalarini baholashda jiddiy o'zgarishlarni ko'rishadi.

ASOSIY QISM.

Quyida ushbu sohada erishilgan yutuqlardan ba'zilari: ong bilan bog'liq yangi o'ziga xos muammolarning paydo bo'lishi, shuningdek, eskilarini qayta shakllantirish; ongni tasvirlash uchun yangi tushunchalar va yangi lug'atlarni shakllantirish; ong falsafasining semantik makonining kengayishi; kontseptual va mantiqiy tahlillar ko'rinishidagi kognitiv siljishlar; va ongning modellari sifatida yangi metaforalar, jumladan, kompyuter, kvant va sinergetik. Realistlar ongni tushuntirib bo'lmaydi degan fikrga qo'shilishlariga qaramay, yillar davomida bizning ongni tushunishimiz yaxshilandi. Boshqa tomondan, ular ong masalasiga javob berishni kelajakka yoki yangi ilmiy va falsafiy kontseptual mexanizm ishlab chiqilgunga qadar kechiktirish kerak, degan fikrda. Boshqa tomondan, optimistlar kutishga rozi bo'lmaydilar va buning o'rniga bugungi kunda mavjud bo'lgan texnologiyalardan ong sirini tushunish uchun foydalanishni targ'ib qilishadi. Bu asosiy vositalar, eng avvalo, ong falsafasini "tabiiylashtirish" dir. Ushbu "tabiiylashtirish" tabiiy fanlar, kognitiv fanlar va kibernetika yutuqlari, shuningdek, tabiiy fanlar sohasidagi fanlar bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar natijalari nuqtai nazaridan ifodalanadi. Falsafa va fanning integratsiyasi optimistlarning ong falsafasi muammolari qayta ishlanishiga, yangi o'ziga xos savollar tug'ilishiga, ong falsafasining semantik sohasi kengayishiga, yangi tushunchalar va lug'atlarning paydo bo'lishiga ishonchi komil bo'lgan poydevordir. paydo bo'ladi. Optimistlar falsafa va ilm-fanning integratsiyalashuvi tufayli bu narsalar sodir bo'lishiga ishonishadi. ong hodisalarini tasvirlash maqsadida ishlab chiqiladi.

"Ilmiy materializm - bu analitik falsafadagi geterogen harakat bo'lib, uning doirasida ongning tabiatini aniqlash muammolari ko'rib chiqiladi va bu tabiiy fanlar ma'lumotlari asosida amalga oshiriladi"[1.159-160]. Uning asosiy vakillari: D. Armstrong, N.P. Bekhtereva, M. Bunge, J. Margolis, J. Smit, R. Petrous, J. Searle, A.I. Yakov. Ular o'z asarlarida inson ongi va aql-zakovati moddiy va energetik xususiyatga ega degan pozitsiyani asoslab beradilar.

Barcha bilimlarni fizika tiliga qilishni yoqlab chiquvchi fizikizm yo'nalishi zamonaviy anglo-amerika ong falsafasining asosi hisoblanadi.

MUHOKAMA

Ong voqelikni aqliy aks ettirishning eng oliy shakli bo'lib, u faqat insonga xos bo'lib, u amalga oshirilayotgan til bilan uzviy bog'liqdir. Ong nafaqat tabiiy, balki ijtimoiy-madaniy hodisa bo'lib, u ideal va ijtimoiy-tarixiy xususiyatga ega. To'g'ri, adabiyotda inson ongining bir ma'noli, umume'tirof etilgan ta'rifi haligacha mavjud emas. Bizning fikrimizcha, buni biz A.G.Spirkin tomonidan berilgan quyidagi fikrda tushunishimiz mumkin. U shunday deb yozadi:

«Ong miyaning faqat odamlarga xos bo'lgan va nutq bilan bog'liq bo'lgan eng oliy funktsiyasi bo'lib, u voqelikni umumlashtirilgan va maqsadli aks ettirishdan, harakatlarning dastlabki aqliy qurilishi va ularning natijalarini bashorat qilishdan, oqilona tartibga solish va inson xatti-harakatlarini o'z-o'zini nazorat qilishdan iboratdir»[2.283].

Inson biosotsial, jonli va ijtimoiy-madaniy mavjudot sifatida ham fikr yuritadi. Shuning uchun ong nafaqat individual miyaning, balki jamiyatning ham funktsiyasidir.

Ong va idrokning aniq ta'rifi bo'lmasa, jismoniy va aqliy hodisalar o'rtasidagi munosabatlar davom etayotganiga qaramay, sun'iy intellektning ongli funktsiyalarni bajarish mexanizmlari va puxtaligi haqidagi so'rovlar dolzarb bo'lib qoladi. Ushbu kontekstda neyronlarning uch qiymatli mantig'i, jumlar va hodisalarning uyg'un mantig'i va "teskari" birlashtirilgan mantiq tushunchasi, barchasi mantiqiy funksionalizm paradigmasi doirasidagi qiziqarli taxminlarni taqdim etadi. Mantiqiy funksionalizmning asosiy yo'nalishi psixofizik dualizm muammosini hal qilish, xususan, jismoniy voqelikni aqliy hodisaga qanday aylantirish mumkinligini ko'rib chiqishdir.

Inson ongiga turli xil nazariy yondashuvlar mavjud bo'lib, ularning eng ekstremallari, bir tomondan, ong tabiatining neyrofiziologik talqini bo'lsa, ikkinchi tomondan, ongni ramziy ma'lumotni qayta ishlash mexanizmi sifatida tushunishdir. Bu talqinlarning ikkalasi ham ekstremal pozitsiyalardir. Ushbu ikkala variant ham sun'iy intellektdan iborat modellar bilan ifodalanadi.

Neyrofiziologik paradigma muallifi A.M. Ivanitskiy axborot sintezi tushunchasini taklif qildi [3.391]. Ong axborot oqimlarining sintezini osonlashtiradigan neyrofiziologik jarayonlarning ma'lum tartibga solinishi natijasi sifatida qaraladi. Neyrofiziologik jarayonlar haqida gipoteza yaratuvchisi tomonidan ilgari surilgan axborot sintezining o'zagi quyidagicha: Sensor ma'lumot o'zining dastlabki proyeksiya joylariga qaytadi. Bu ongning paydo bo'lishini ta'minlagan evolyutsion kashfiyotdir.

Neyrofiziologik doiradagi ongni sun'iy intellektga o'xshatish mumkin. Ongni axborot sintezi jarayoni sifatida ta'riflash uchun ishlatiladigan terminologiya kompyuterlarda ishlatiladigan jargonga parallel. Binobarin, ortiqcha ma'lumotlarga tanlangan e'tiborni tushuntirish uchun quyidagi terminologiyadan foydalaniladi: "idrok qilingan", "saqlangan", "bloklangan", "bostirilgan" ("RAMdan axlat qutisiga o'tkazilgan"). Yodlash ongning jihati sifatida "ishchi xotira", "uzoq muddatli saqlash", "saqlash manzili" tushunchalari bilan tavsiflanadi. Inson miyasi faoliyati va kompyuterlar o'rtasidagi muhim o'xshashlik "biomashineriya va sun'iy intellekt" kompleksini rivojlantirish potentsiali va istiqbollari

kontseptsiyasidadir. Xususan, u to'g'ridan-to'g'ri nerv impulsleri orqali tashqi qurilmalarni tartibga solish va tashqi tizimlar orqali miya sohalariga kirish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak.

V.Ya tomonidan taklif qilingan avto-identifikatsiya va sensor-motor takrorlash gipotezasi. [3.395-419]Sergin, insonning kognitiv qobiliyati fiziologik jarayonlarga, jumladan, ma'lumotni nozik idrok etish va uning tashqi va ichki signallar orqali ramziy ko'rinishiga asoslanganligini tushuntiradi. Kiruvchi signallarning farqlanishi ularning tahlili va sintezini osonlashtiradi, simvolizatsiya esa ularni tashqi ob'ektlar sifatida boshqarishga imkon beradi. Ogohlikning faol (operatsion) holati va "vakuum" holati o'rtasida farq mavjud. Operatsion holat miyaning faol neyrofiziologik ishtiroki holatini anglatadi, bu ichki sensorimotor takrorlash jarayoni bilan osonlashadi. Operatsion xabardorlik sohasi bilish, ijodkorlik va tafakkurning bir necha shakllarini o'z ichiga oladi. Qat'iy ma'noda, "bo'sh" ong ongni tashkil etmaydi, chunki unda g'oyalar va hukmlar yo'q. "Ongli bo'shliq" holati - meditatsiya va gipnoz - o'ziga xos bo'lmagan miya faoliyati bilan birga keladigan tashqi signallar va belgilarning sensorli ko'payishini to'xtatishdan kelib chiqadi. Bunday holda, diqqat ichki dunyoni ko'rishga qaratilgan. Shu nuqtai nazardan, ong sun'iy kompyuter tizimlariga parallel: u tartibga solinadi va psixikadan nisbatan avtonomdir.

Muqobil nazariy asosda, inson bilishi ramziy resurslardan foydalanish qobiliyati sifatida qaraladi, xabardorlik belgilangan kognitiv sxemalar bo'yicha ma'lumotni qayta ishlash mexanizmi sifatida ishlaydi. O'ziga xos tabiiy til kognitiv holatlarni ifodalash va tavsiflashni osonlashtiradigan, ramziy tizimni tartibga solish mexanizmi sifatida ishlaydi. Shu nuqtai nazardan, sun'iy intellekt tili universal emas, "hamma uchun bitta" emas va o'ta subyektivlik masalalarini hal qilish uchun mos emas. Lug'atlar bir vaqtning o'zida turli sub'ektiv ruhiy holatlarni ifodalash va shaxsning ob'ektiv voqelik nuqtai nazarini yetkazish uchun tuzilgan. Ongning ishlashi o'rnatilgan kognitiv tizimlarga va atrof-muhit bilan o'zaro ta'sir matritsalariga tayanadi deb taxmin qilinadi, Ijtimoiy kognitiv asos individual psixik jarayonlar uchun asosiy hisoblanadi. Ogohlikning ichki tajribasi va uning tashqi ifodasi bir xil kognitiv tizimlar, standartlar va ramzlarni manipulyatsiya qilish qoidalaridan foydalangan holda bir xil ramziy tizimga asoslanadi. U aqliy borliqning dialogik mohiyatini kafolatlaydigan asosiy poydevor bo'lib xizmat qiladi. Operatsion ramziy tizim sifatida belgilangan ong kontekstga bog'liq bo'lgan shaxslararo va baholash jihatlari bilan birga ramzlarni manipulyatsiya qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Ijtimoiy-madaniy muhitdagi o'zgarishlar va ramzlarni manipulyatsiya qilish orqali shaxsning ma'naviy mavjudligini aniqlash sun'iy intellektga erishib bo'lmaydigan ko'rinadigan ahamiyatga ega.

Sun'iy intellektning rivojlanishi va uning global ilmiy-texnik taraqqiyotga ta'siri kognitiv jarayonlar va miyaning o'ng va chap yarim sharlarining ijodkorlikdagi ahamiyati haqidagi odatiy tushunchalarni qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. "Bu fazilat insoniyatga xosdir va u orqali odamlar buyuklikka erishadilar." Uning ulug'vorligi dunyoni dunyoviy ilm-fan nuqtai nazaridan o'rganish, uni o'zgartirish va iloji bo'lsa, uni boshqarish qobiliyatidadir [4.44-45].

Har bir ruhiy holatning o'ziga xos jismoniy jihati borligini ta'kidlaydigan jismoniy va ruhiy o'ziga xoslik g'oyasi natijasida ong falsafasi sohasida o'ta maftunkor stsenariy yuzaga keldi. Miya va ongning xususiyatlarini, shuningdek, sun'iy intellekt va kompyuter modellashtirishning potentsial qo'llanilishini o'rganadigan neyrofalsafa sohasi uning ijobiy qiymatini muhokama qiladigan sohadir.

Sun'iy intellektni tadqiq qilish sohasida optimizmning dolzarbligini e'tirof etgan holda, sun'iy intellekt va ong o'rtasida o'xshashliklarni o'rnatishning maqsadga muvofiqligi, shuningdek, ushbu sohada o'tkazilgan tadqiqot natijalaridan foydalanish to'g'risidagi tashvishlarni e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. Ong falsafasida yuzaga keladigan muammolarni hal qilish uchun sun'iy intellekt sohasi kompyuter metafora paradigmasi inson ongini to'liq tasvirlashga imkon beradimi yoki yo'qmi, katta miqdordagi noaniqlik mavjud. Birinchi navbatda, sun'iy intellekt inson xususiyatlariga ega tizim sifatida modellashtirishda miyaning o'ng yarim sharining faoliyati bilan bog'liq bo'lgan jarayonlarni takrorlash mumkin emas. Bu harakatlar sezgi, ijodkorlik va ijodiy fikrlashni o'z ichiga oladi. Bundan kelib chiqadigan bo'lsak, "kompyuter metaforasi"dagi ongning asosiy xususiyati hisob-kitoblarni amalga oshirish qobiliyatidir. Ogohlik oraliqida cheklov mavjud bo'lib, u intellektual imkoniyatlar va mantiqiy fikrlash bilan bog'liq. Natijada, "sun'iy intellekt" metaforasini tabiiy aql uchun mavjud bo'lgan barcha aqliy jarayonlarning to'g'ri ifodasi deb hisoblash xato bo'lib tuyuladi.

Kompyuter metaforasi orqali ong-fikrlashni tekshirishga urinishlar ikkita natija beradi: bir tomondan, ular ehtimollik illyuziyasini ta'minlaydi, ikkinchi tomondan, ular kompyuterning boshqa tuzilmalarini ong chegarasidan tashqarida qoldiradi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, ongli jarayonlarni faqat kognitiv xususiyatga ega deb hisoblash noto'g'ri. Bundan tashqari, sun'iy intellektda kognitiv funktsiyalarning takrorlanishi ularni algoritmash imkoniyatlari bilan bog'liq. Biroq, insonning barcha kognitiv holatlari algoritmashirishga moyil emas va shuning uchun sun'iy intellektda ma'lum kognitiv holatlar takrorlanmaydi.

Voqelikni idrok etish, shuningdek, voqelikda sodir bo'layotgan holatlar va hodisalar bilan bog'liq ma'lumotlarning mazmuni bilan bog'liq bo'lgan tajribalar inson ongining muhim tarkibiy qismidir. Tabiiy aql bilan to'ldirilgan ma'lumotlar sub'ektiv ahamiyatga ega. Sun'iy kompyuter tizimlari tomonidan qo'llaniladigan ma'lumotlar hech bir shaxsga qaratilmagan

ma'lumotlardir. Bundan tashqari, sun'iy intellekt evristik texnikalar bilan jihozlanmagan, uzoq muddatda fikr yuritish qobiliyatiga ega emas va uning tahliliy imkoniyatlari cheklangan.

Biologik neyronlar va neyron tarmoqlarning ishlashini o'rganish inson intellektini modellashtirish jarayonida eng muhim omil bo'lishi mumkinligi haqida xavotirlar ko'tarildi. Asosiy munozara shundan iboratki, sun'iy intellekt sohasidagi tadqiqotchilar neyrofiziologik jarayonlarni o'rganishga e'tibor bermaydilar; aksincha, ular boshqa turdagi ob'ektlar va jarayonlarni tekshirishga moyildirlar. Qolaversa, hatto o'z imkoniyatlariga ko'ra odamlardan ustun bo'lgan sun'iy intellekt ham ramzlar olamida inson mavjudligining butun tarixining, ya'ni tabiiy, tarixiy, ijtimoiy va madaniy hayotining uzviy mahsuli bo'lmaydi. Sun'iy intellekt tizimlarini yaratuvchisi tabiiy aqlni takrorlamaydi, balki u yangi ob'ektiv voqelik vazifasini bajaradigan model-loyihani qurish uchun tabiiy ongning xususiyatlarini "obyektivlashtiradi" va "begonalashtiradi".

Sun'iy intellekt sohasidagi eng muhim vazifalardan biri bu kompyuter dasturini aniq belgilangan sharoitda mantiqiy fikrlashga o'rgatishdir. Bu shuni anglatadiki, kompyuter dasturi erishish mumkin bo'lgan maqsadlarni yaratish uchun zarur bo'lgan qobiliyatlarni o'rganishi kerak. Shu sababli, sun'iy intellekt tizimlarini rivojlantirish sohasida olib borilayotgan tadqiqot loyihalari orasida, bizning fikrimizcha, mashinalarda umumiy bilim bazasini rivojlantirishga harakat qilish eng istiqbolli mavzulardan biridir. Boshqa tomondan, inson aqli sifatida ta'riflanishi mumkin bo'lgan bilim tizimini kompyuterning ma'lumotlar bazasiga yuklash juda qiyin jarayondir. Inson bilgan narsalarining ko'pini aniq va so'zlashuv tarzida ifodalab bo'lmashligiga qaramay, oddiy odam uchun mavjud bo'lgan atom faktlari ancha keng ekanligi ma'lum bo'ldi. Darhaqiqat, Gerbert Franke: "Ko'pincha, ongni nazorat qilish yashirin psixologik ta'sir sifatida tushuniladi, shuning uchun bu ta'sir yo'naltirilgan shaxsga zarar etkazishga xizmat qiladi"[5.16].

XULOSA. Ko'pincha "sun'iy intellekt" deb nomlanuvchi sun'iy intellekt tabiiy aqlning xususiyatlari bilan bog'liq bo'lgan yangi ob'ektiv haqiqatdir. Sun'iy intellekt ustida ishlayotgan ko'p tarmoqli tadqiqotchilar guruhining asosiy xatosi shundaki, ular ongning tarixiy va ijtimoiy jihatlari mavzusiga e'tibor bermaganlar. Natijada, inson ongi aynan biologiya va miya faoliyati, neyron tarmoqlarning tuzilishi, ularning o'zaro bog'liqligi va fiziologik jarayonlari degan taxmin sun'iy intellektning strukturaviy va funktsional modellari uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt loyihasi tabiiy ongni o'rganish uchun foydalanilganda, sun'iy hisoblash tizimlari uchun tadqiqot dasturining o'zi tabiiy ong bo'yicha tadqiqot natijalariga to'liq mos kelmaydi. Bu "tabiiy intellekt" dasturining strategiyasi tadqiqot natijalariga moslashtirilgani bilan bog'liq. Sun'iy intellektning xususiyatlari sun'iy intellektni

o'rganish uchun namuna bo'lib xizmat qiladi va shuning uchun inson ongi bu xususiyatlardan keyin shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Канке В.А. Философские науки: краткий энциклопедический словарь. М.: Омега-Л, 2008. С.159–160.
2. Спиркин А.Г. Философия: учеб. М.: Юрайт, 2011. 383 с.
3. Проблема сознания в философии и науке / под ред. проф. Д.И. Дубровского. – М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2009. – 391 с
4. Касимов А. Наследственность, качества, характер и орнамент. – Ташкент: Поколение нового века, 2017. – С. 44-45
5. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием. - М.: Алгоритм, 2006. - С.16.